

Julian Rentzsch / Hlyya Yıldız (2020): *The Uybat Inscriptions: A Group of Old Turkic Runic Texts from the Yenisei Area*. Studien zur Sprache, Geschichte und Kultur der Turkvlker. Berlin/Boston: De Gruyter. ISBN 978-3-11-067448-4

Türkler tarih boyunca çeşitli milletlerle etkileşim içerisinde olmuşlar; bu etkileşimin doğal bir sonucu olarak buldukları coğrafyalara Türk kültürünü taşımışlar ve farklı alfabelerle yazılmış kadim eserler bırakmışlardır. Türklerin bilinen ilk yazılı belgeleri taşa yazarak bıraktıkları runik harfli metinlerdir. Bunlar Moğolistan'da, Güney Sibirya'da, Tuva'da, Hakasya'da, Altay'da ve Kırgızistan'da çok sayıda kısa yazıt ile kaya yazıtından oluşmaktadır.

İncelememize konu olan çalışma bugün Tuva ve Hakasya sınırları içerisinde kalan ve genel olarak Yenisey Yazıtları adıyla da bilinen Uybat nehri çevresinde bulunan 8 yazıtı ele almaktadır. Julian Rentzsch ve Hlyya Yıldız'ın De Gruyter yayınları arasından çıkan *The Uybat Inscriptions: A Group of Old Turkic Runic Texts from the Yenisei Area* adlı çalışması *Acknowledgement* [Teşekkür] ve *Introduction* [Giriş] bölümleri haricinde on üç bölümden oluşmaktadır.

Introduction [Giriş] bölümünde (s. 1-8) Uybat nehri çevresinde bulunan yazıtlar hakkında kısa bilgilere yer verilmiştir. Bu yazıtlar (Uybat I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII) üzerine yapılan çalışmaların araştırma tarihçesinden bahsedilmiştir. Yazıtların tarihlendirilmesi ile ilgili çeşitli bilim adamlarına ait görüşlere değinilmiştir. Yazıtlarda yer alan harfleri tanımlamak için *glyph* "oyma karakter" terimini kullanan yazarlar, yazıtlarda yer alan toplam satır ve harf sayılarını tablo şeklinde vermişlerdir.

Introduction [Giriş] bölümünden sonra sırasıyla Uybat I (s. 9-21), Uybat II (s. 22-30), Uybat III (s. 31-69), Uybat IV (s. 70-75),

Uybat V (s. 76-80), Uybat VI (s. 81-93), Uybat VII (s. 94-96) ve Uybat VIII (s. 97) yazıtlarının ayrıntılı incelemesinin yer aldığı bölümler gelmektedir. Bu sekiz yazıt için oluşturulan bölümlerde (s. 9-97) her bir yazıt için *Introduction* [Giriş], *Transliteration* [*Harf çevirisi*], *Transcription* [*Çeviri yazı*], *Translation* [*Çeviri*] ve *References* [Kaynaklar] şeklinde alt bölümler oluşturulmuştur.

Her bir yazıt için oluşturulan *Introduction* [*Giriş*] alt bölümünde yazıtlar hakkında kısa bilgilere ve tablolar halinde satırların düzenlenişi ile yazıtlarda yer alan harflere yer verilmiştir. *Transliteration* [*Harf çevirisi*] kısmında ise her bir yazıtta yer alan satırların ayrı ayrı harf çevirimleri yapılarak daha önceki kaynaklarla karşılaştırmalı olarak okuyucuya sunulmuştur. Harf çevirisine ilişkin notlar ve açıklama varsa bu bölüm altında *Notes* [*Notlar*] alt başlığında verilmiştir.

Transliteration

(1) [FA(3); R1(1); R2(1); O(1); M(1); V(I); K(3); BZ(1); AY(1)]

[FA] rdmKl̃:LTWGA:brm̃sA:

[R1] rdmKl̃:LTWGA:brm̃sI

[R2] rdm:Kl̃:LTWGA:brm̃sI:

[O] rdm:Kl̃:LTWGA:brm̃sI:

[M] rdm:Kl̃:LTWGA:brm̃sI

[V] rdmKl̃:LTWGAbrm̃sI

[K1] rdm[Ŵčn]TWGAbrm̃sA

[K2] rdm[Ŵčn]TWGAbrm̃sA

[BZ] [r]dm[Ŵčn]TWGA:brm̃sA

[AY] rdmŴčn:TWGAbrm̃sA

[R-Y] rdmKl̃[A]TWGA:brm̃sA

Uybat I yazıtının harf çevirimi örneği (Rentzsch/Yıldız 2020: 11)

Transcription [*Çeviri yazı*] kısmında yine *Transliteration* [*Harf çevirisi*] kısmındakine benzer şekilde her bir yazıtta yer alan satırlar ayrı ayrı çeviri yazıya aktarılmıştır. Çeviri yazılar daha önceki kaynaklarla karşılaştırmaya imkân sağlayacak şekilde alt alta sıralanmıştır. Yine çeviri yazısına ilişkin notlar ve açıklama varsa bu bölüm altında *Notes* [*Notlar*] alt başlığında verilmiştir.

Transcription

- (1)
 [R2] ärdäm aqañ altuğa bärmişi
 [O] ärdäm qañ altuğa bärmişi
 [M] ärdäm qañ altuğa bärmişi
 [K1] ärdäm üçün toya bärmiş-ä
 [K2] ärdäm üçün toya bärmiş-ä
 [BZ] ärdäm üçün tuy-a bärmiş-ä
 [US] ärdäm üçün toya bärmiş
 [AY] ärdäm üçün tuy-a bärmiş ä
 [R-Y] ärdäm qañ a tuy-a bärmiş a

Uybat I yazıtının harf çevirimi örneği (Rentzsch/Yıldız 2020: 16)

Translation [Çeviri] kısmında yazıtlarda yer alan satırların tamamının çevirisine yer verilmiştir. Çeviriye dair farklılıklar ya da öneriler varsa bunlar dipnotlarda belirtilmiştir.

Translation

- (1) Oh virtuous father! He has been born.
 (2) As he has ten younger brothers and nine sons
 (3) I have erected a memorial stone to the Čabiš Tun Tarqañ.26
 (4) Having gone from his realm to the Black King because of his manly qualities,
 (5) Having gone as an ambassador, you did not return, our Bäg.

Uybat I yazıtının çeviri örneği (Rentzsch/Yıldız 2020: 20)

References [Kaynaklar] kısmında her bir yazıt için yazı çevirimi ve harf çeviriminde yer verilen kaynaklar kısaltmalarıyla birlikte verilmiştir.

Bu geniş inceleme bölümünün ardından *Survey* [Araştırma] bölümü gelmektedir. Bu bölümde araştırmacılar her bir yazıt için varsa yeni okuma önerilerini ortaya koymuşlar ve kendi okumalarına dayalı *Transliteration* [Harf çevirisi], *Transcription* [Çeviri yazı] ve *Translation* [Çeviri] bölümlerine yer vermişlerdir.

Glossary [Sözlük] bölümünde çalışmaya dâhil edilen yazıtların bağlamlı sözlüğü hazırlanmıştır. Yazıtlarda yer alan her bir kelime geçtiği yazıt yeri, satır numarası ve çevirisiyle birlikte verilmiştir.

ačiy 'bitterness'

bač [a] a. a ečičim [a] qaŋ[im a] 'O dear! O bitterness! O my dear elder brother! O my father!'

U III/8

[bu]ŋ a adričdijiz a. a 'O grief! You departed. O bitterness!' U VI/2

adrič- 'to be separated'

[bu]ŋ a a. -dijiz ačiy a 'O grief! You departed. O bitterness!' U VI/2

Glossary [Sözlük] kısmından madde örneği (Rentzsch/Yıldız 2020: 20)

Glossary [Sözlük] bölümünden sonra çalışma *Morphology Index* [Ekler Dizini] (s. 115-117) ve *References* [Kaynaklar] (s. 118-120) bölümleri gelmektedir. *Appendix* [Ekler] (s. 121-146) kısmında ise çeşitli araştırmacıların çalışmalarından alınmış resimlere yer verilmiştir.

Julian Rentzsch ve Hülya Yıldız'ın hazırladıkları bu çalışma Uybat Yazıtları hakkında bilgi almak isteyen ve Runik harfli Türkçe yazıtlar üzerine çalışma yapmak isteyen araştırmacıların doğrudan yararlanabileceği bir kaynaktır. Her iki hocamıza da titiz çalışmalarını için teşekkür ederiz.

Tümer Karaayak *

(Bilecik – Türkiye)

* Arş. Gör., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bilecik/ TÜRKİYE, tumerkaraayak@gmail.com. ORCID: 0000-0002-2322-9663.